

Minea Taivalaho

DOKUMENTTIELOKUVAOHJAAJAN TYÖTEHTÄVÄT
Voiko ohjausvastuun jakaa kahdelle henkilölle?

DOKUMENTTIELOKUVAOHJAAJAN TYÖTEHTÄVÄT

Voiko ohjausvastuun jakaa kahdelle henkilölle?

Minea Taivalaho
Tutkielma
Kevät 2011
Kuvallinen viestintä
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma, kuvallinen viestintä

Tekijä: Minea Taivalaho

Opinnäytetyön nimi: Dokumenttielokuvaohjaajan työtehtävät. Voiko ohjausvastuun jakaa kahdelle henkilölle?

Työn ohjaaja: Heikki Timonen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2011

Sivumäärä: 38 + 4 liitesivua

Tässä tutkielmassa tutkin, mitä on dokumenttielokuvan ohjaaminen ja miten ohjaus toteutettiin opinnäytetyöni produktio-osuudessa, 50-minuuttisessa dokumenttielokuvassa *Aamuvuuden postaus*. Tarkastelen ohjaajan roolia eri työvaiheissa ja ohjaajan tehtävien soveltumista jaettaviksi. Lisäksi pohdin, onko kaksi ohjaajaa parempi kuin yksi. Tutkin myös hyvän dokumenttielokuvaohjaajan luonteenpiirteitä.

Tutkielmani tavoitteena on kehittää omaa ammattitaitoani, mutta myös luoda omien kokemusteni avulla uutta tietoa, joka olisi hyödynnettävissä muillakin luovilla aloilla, joissa käytetään kahden ohjaajan tai johtajan työskentelymallia.

Tutkimusmenetelmäni on kvalitatiivinen eli osallistuva havainnointi. Alan kirjallisuuden lisäksi käytän tutkielmani aineistossa omia kokemuksiani sekä ohjaajaparini sähköposti- ja puhelinhaastattelua.

Tutkimustulokseni tukevat käytännön kokemuksiani. Riippuu täysin dokumenttielokuvasta, sen genrestä sekä tekijöistä, onko ohjausvastuu jaettavissa. Jos dokumenttielokuva ei ole tekijänsä henkilökohtainen taideteos ja jos tekijä on ihmisenä sellainen, että ryhmätyöskentely tuntuu luontevalta, on täysin mahdollista jakaa ohjausvastuu kahden henkilön kesken. Tällöinkin ohjaajien olisi syytä pyrkiä kommunikoimaan keskenään selkeästi ja paljon, olla valmiita jakamaan vastuuta ja olla avoimia kompromisseille. Vastausta siihen, tuleeko elokuvasta kahden ohjaajan työpanoksella parempi vai huonompi, on sen sijaan mahdotonta löytää.

Asiasanat: Dokumenttielokuva, dokumenttiohjelma, ohjaaja, elokuvaohjaus, kuvausryhmä.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Communication, Visual Communications

Author: Minea Taivalaho

Title of thesis: Directing a Documentary Film. Is It Possible to Share the Responsibilities of a Director Between Two People?

Supervisor: Heikki Timonen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2011

Number of pages: 38 + appendices

In this thesis I investigate the role of a director in a documentary film. I directed with Elisa Hernetkoski a fifty-minute long documentary film *Aamuviiden postaus*. We shared the responsibilities of a director between each other. In this thesis I study if it is possible to share the role of a director. In addition I also discuss whether it is better to have two directors or one. I also investigate the characteristics of a good documentary film director.

The purpose of my thesis is to develop my own professional skills and to create new knowledge, which could be used also in other creative industries, which use the working method of two directors or managers.

I use a qualitative research method, which is also known as participant observation. In addition to literature I use my own experiences as well as e-mail and telephone interviews with Hernetkoski.

Results of the research supported my practical experience. It depends entirely on the documentary film, its genre and the directors whether the responsibility of a director is possible to divide. If the documentary is not one person's personal work of art and if working as a group seems natural to them, it is entirely possible to share responsibility for directing between two persons. Again, the directors should communicate clearly with each other, be prepared to share responsibility and be open to compromise. An answer to the question, whether a documentary film made by two directors is better or worse because of it, is impossible to find.

Keywords: documentary film, director, production team

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
1.1 Sukellus tutkielman syntyprosessiin	6
1.2 Tutkimusmenetelmät	7
2 DOKUMENTTIELOKUVA JA SEN TOTUUSARVO	9
2.1 Dokumenttielokuvan määrittelyä	9
2.2 ”Mä tallennan historiaa!”	11
3 OHJAUS	13
3.1 Ohjaajan rooli eri tuotantovaiheissa	13
3.1.1 Esituotanto	14
3.1.2 Tuotanto	16
3.1.3 Jälkituotanto	17
3.2 Hyvä dokumenttielokuvaohjaaja	19
3.3 Dokumenttielokuvan erityispiirteet ohjauksen kannalta	21
4 KUN OHJAAJIA ONKIN KAKSI	23
4.1 Dokumenttielokuva on henkilökohtainen taideteos	23
4.2 Miksi ohjaajia on yleensä vain yksi?	24
4.3 Kahden ohjaajan työskentelymalli	25
5 KÄYTÄNNÖN TYÖTAPOJA	27
5.1 Kuinka tulla ymmärretyksi	27
5.2 Ajatukset paperille	28
5.3 Ole avoin kompromisseille	30
5.4 Vastuun jakaminen	30
5.5 Haasteet	31
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	33

LÄHTEET

LIITTEET

- Liite 1: Synopsis ja muuttunut synopsis
- Liite 2: Ote käsikirjoituksesta
- Liite 3: Ote kuvakäsikirjoituksesta
- Liite 4: Haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

1.1 Sukellus tutkielman syntyprosessiin

Tämän tutkielman tarkoituksena on avata opinnäytetyönä tekemäni televisiodokumentin työprosessia. Toimin alun perin produktiossa ohjaajana, kuvaajana sekä leikkaajana. Samassa veneessä, välillä ihan kirjaimellisesti, kanssani olivat Elisa Hernetkoski ja Anna-Maija Kinnunen. Heidän piti alun perin keskittyä pääasiassa dokumentin animaatio-osuuksiin. Pienessä ja tiiviissä työryhmässä roolit sekoittuivat kuitenkin nopeasti, ja päädyimme lopulta miettimään, kenen tai keiden nimet laitetaan lopputeksteihin ohjaajan kohdalle. Animaatioiden osuus pieneni tuotannon aikana ja Kinnunen sekä Hernetkoski olivat huomattavasti enemmän mukana dokumentin käsikirjoituksessa, kuvauksissa ja editoinnissa.

Tässä tutkielmassa tutkin, mitä on dokumenttielokuvan ohjaaminen ja miten ohjaus toteutettiin opinnäytetyöni produktio-osuudessa, *Aamuviiiden postauksessa*. Tarkastelen ohjaajan roolia eri työvaiheissa ja pohdin, onko kaksi ohjaajaa parempi kuin yksi. En käsittele tässä tutkielmassa fiktiivistä elokuvaa tai fiktiivisen elokuvan ohjaamista, mutta tutkimustulokseni on kuitenkin sovellettavissa osin myös fiktiivisen elokuvan ohjaamiseen.

Käsittelem tutkielmani toisessa luvussa dokumenttielokuvan käsitettä yleisellä tasolla. Kolmannessa luvussa perehdyn dokumenttielokuvaohjaajan työtehtäviin sekä pohdin hyvän dokumenttielokuvaohjaajan ominaisuuksia. Neljännessä luvussa käsittelem syvemmin sitä, voiko dokumenttielokuvalla olla kaksi ohjaajaa. Viidenteen lukuun olen luonut lyhyen käytännön oppaan kahdelle ohjaajalle. Luvun tärkein viesti on kehottaa ohjaajaa kysymään itseltään: ”Onko minusta jakamaan vastuuta?”. Jokaisessa luvussa olen käsitellyt myös *Aamuviiiden postaus*ta ja omia kokemuksiani dokumenttielokuvan teosta luvun teeman mukaisesti.

Aamuviiiden postaus sai alkunsa halusta tehdä dokumenttielokuva, joka toimisi työnäytteenä, mutta joka olisi myös niin laadukas ja kiinnostava, että sen saisi myydyksi Yleisra-

diolle. Aiheen piti olla ajankohtainen ja uniikki. Halusimme kertoa, millaiset ihmiset kirjoittavat julkista päiväkirjaa ja miksi he ovat ajautuneet bloggaamaan. Lopputuloksemme on 50-minuuttinen dokumenttielokuva, joka kertoo kolmesta blogia kirjoittavasta ihmisestä eli bloggarista.

Aamuviiiden postaus sai nimensä yhden päähenkilömme, jyvaskyläläisen muotibloggari Iina Moukolan, lausahduksesta. Kysyimme häneltä hänen bloggausrutiineistaan ja hän kertoi tekevänsä aina aamuviiiden postauksen eli hän julkaisee aina aamuisin kello viisi uuden tekstin blogissaan. Toinen päähenkilömme on poliittista blogia kirjoittava oululainen Otto Simola ja kolmas bloggari on porilainen merimies Esa Sjöholm.

1.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmäni on kvalitatiivinen eli osallistuva havainnointi (ks. Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160). Alan kirjallisuuden lisäksi olen käyttänyt tutkielmani aiheistossa omia kokemuksiani sekä ohjaajaparini sähköposti- ja puhelinhaastattelua. Lähestyin Hernetkoskea ensin avoimilla kysymyksillä sähköpostitse (liite 4) ja haastattelin myöhemmin häntä hänen vastaustensa pohjalta. Koin avoimien kysymysten palvelevan hyvin tarkoitustani olla ohjailematta Hernetkoskea liikaa omilla olettamuksillani (ks. sama, 196). Myöhemmin puhelimitse tehty avoin teemahaastattelu selvensi ja syvensi tietojani ja sain mahdollisuuden keskustella yhteisestä ohjausprosessistamme syvällisesti (ks. sama, 200-203). Haastattelua ei ollut mahdollista tehdä kasvotusten, sillä Hernetkoski oli ulkomailla haastatteluhetkellä.

En paneudu tämän tutkielman puitteissa syvälle dokumenttielokuvien genreihin tai pohdi loputonta kysymystä siitä, ovatko dokumenttielokuvat totuudellisia. Myöskin dokumenttielokuvaohjaajan moraalista vastuuta olen käsitellyt vain pintapuolisesti. Koen kyseisten aiheiden olevan niin laajoja, etten tarkastele niitä syvemmin tässä tutkielmassa. Lähdekirjallisuutta on tutkielmani perusasioihin ollut saatavilla runsaasti. Olen täydentänyt lukemaani tietoa omilla ja ohjaajaparini Hernetkosken kokemuksilla ja ajatuksilla. Koin tutkimustyön mielekkääksi ja hyödylliseksi oman oppimiseni kannalta.

Koska elokuvaohjaaja on käytännössä myös johtaja, olen lukenut tutkielmaa tehdessäni myös johtajuudesta kertovaa kirjallisuutta. Eniten minua on hyödyttänyt työpaikan ihmissuhteiden ja erilaisten johtamistyylien läpikäyminen, vaikka niiden teoriaa en tässä tutkielmassa käsittelekään. Oman käytöksen ja päätösten tutkiminen ja analysoiminen jälkikäteen on ollut opettavaista. Kahden ohjaajan työskentelymallissa ihmissuhdetaidot ja hyvä kommunikointikyky ovat erittäin tärkeitä ominaisuuksia.

2 DOKUMENTTIELOKUVA JA SEN TOTUUSARVO

2.1 Dokumenttielokuvan määrittelyä

Dokumenttielokuvan määrittely on hankalaa. Termi viittaa elokuvaan, joka kertoo todellisuudesta enemmän kuin fiktiivinen elokuva. Ongelmia kuitenkin aiheuttaa yhdyssanan loppuosa: elokuva. John Webster kirjoittaa esseessään, että koko dokumenttielokuvan käsite on rakentunut hiekalle. Todellisuus suodattuu kameran, editoinnin ja työryhmän päätösten kautta valkokankaalle. (Webster, Dokumenttielokuvan käsikirjoittamisesta, hakupäivä 31.1.2011.) Elokuvalle tyypillisen taiteellisen työprosessin jälkeen lopputulos ei ole perustellusti enää lähelläkään totuutta. Silti teemme elokuvia ja sanomme niiden kuvaavan totuutta.

Myös dokumenttielokuvaohjaaja Susanna Helke pohtii dokumenttielokuvan käsitettä ja päätyy käyttämään ilmaisua **dokumentaarinen elokuva**. Hän huomauttaa, että termejä **dokumentti**, **dokumenttielokuva** ja **dokumenttiohjelma** käytetään usein sekaisin television journalistisista dokumenttiohjelmissä ja elokuvataiteen piirissä tehdyistä dokumenttaarisista elokuvista. (Helke 2006, 18.)

Elina Saksala määrittelee dokumenttielokuvan taiteelliseksi luomukseksi, jossa tekijän persoonallinen ilmaisu on etusijalla. Dokumenttielokuva on taidetta, kun taas **televisiodokumentti** on Saksalan mukaan aina sisältölähtöinen. Luova dokumenttielokuva on kuvakeskeinen ja sukua maalaustaiteelle, kun taas journalistinen asiadokumentti lähtee tarpeesta tulkita ulkoista maailmaa ja sen ilmiöitä. (Saksala 2008, 18.)

Aamuviiiden postaus ei ole suurta elokuvataidetta, toisin kuin esimerkiksi työpareina monta kertaa työskennelleiden Susanna Helken ja Virpi Suutarin dokumenttielokuvat ovat. Silti me tekijät koemme sen olevan askeleen lähempänä taidetta verrattaessa television journalistisiin dokumenttiohjelmiin.

Määrittelen tämän tutkielman puitteissa dokumenttielokuva -termin tarkoittavan jonkun henkilökohtaista taiteellista versiota totuudesta. Taiteellisuus rajaa pois television ajankohtaisjournalistiset tuotokset. Tämän tarkempi määrittely lienee turhaa. *Aamuvii-den postaus* täyttää mielestäni paikkansa laajalla dokumenttielokuvien kentällä ja löytää varmasti katsojansa.

Aamuvii-den postaus on haastatteluihin perustuva dokumentti, jota kuitenkin on pyritty rikastamaan myös jäsennellyillä todellisuudenkuvauksilla. John Webster (Dokumenttielokuvan käsikirjoittamisesta, hakupäivä 31.1.2011) määrittelee esseessään dokumenttielokuville viisi tyyliuuntaa, jotka Elina Saksala on tiivistänyt hyvin kirjassaan. Saksalan (2008, 17) mukaan Websterin erittelemän dokumenttielokuvien tyyliuuntien mukaisesti on mahdollista määritellä myös televisiodokumentteja:

1. Griersonilainen dramatisoitu tai jäsennelty todellisuus (structured actuality): Autoritaarinen kertoja pyrkii selittämään sisältöä, usein kuvan kustannuksella. (Esim. luontodokumentit ja antropologiset elokuvat.)
2. Cinema vérité eli totuuselokuva: Dokumentintekijän tavoitteena on puhtaasti objektiivinen tapahtumainkuvaus. Hän pyrkii vangitsemaan tapahtumia ”niin kuin ne todella ovat”.
3. Haastatteluihin perustuva dokumentti tai ”puhuva pää”: Dokumentin päähenkilö selittää asioita omin sanoin. (Esim. poliittiset dokumentit.)
4. Kahden edellisen yhdistelmä: puhuvia päitä sirotellaan jäsennellyn todellisuudenkuvauksen joukkoon.
5. Subjektiivinen dokumentti: tekijä suhteuttaa aiheensa omaan maailmaansa ja omiin kokemuksiinsa. (Saksala 2008, 17.)

Päädymme tiukan aikataulun puitteissa käyttämään paljon haastatteluja ja jopa puhuvia päitä dokumenttielokuvamme leikkauksessa. Päähenkilöiden syvimpien tunteiden ikuis-taminen nauhalle viidessä päivässä ilman haastatteluja olisi ollut mahdotonta. Siksi päädyimme kysymään suoraan päähenkilöiltä esimerkiksi, mitä bloggaus heille merkitsee. Leikkauspöydällä kohtaukset ja teemat rakentuivat haastattelujen pohjalle. Haastatte-luista saimme myös paljon tietoa itse päähenkilöistä, ja sen tiedon varassa pyrimme rakentamaan tarinan mahdollisimman totuudenmukaiseksi. Monet kuvat ja kohtaukset kertovat päähenkilöistä kuitenkin enemmän kuin haastatteluissa ääneen lausutut faktat.

Puhuvien päiden ja haastatteluiden ottaminen mukaan *Aamuvii-den postauksen* lopulliseen leikkaukseen oli välttämätöntä, jotta tarinasta tuli looginen ja yhtenäinen. Webster

harmittelee esseessään, että dokumenttielokuvat rakentuvat nykyään yleisesti haastattelujen varalle (Webster, Dokumenttielokuvan käsikirjoittamisesta, hakupäivä 16.3.2011). Tästä huolimatta mielestäni joskus puhuvan pään näyttäminen ja käyttäminen dokumenttielokuvan leikkauksessa on välttämätöntä. Ihmiset ovat tottuneet tulkitsemaan toisten ihmisten kasvoja ja pieniä eleitä, joita ei pelkästä puheesta tai äänensävyistä ole mahdollista huomata. Tästä syystä esimerkiksi vahvojen tunteiden, sarkasmin, valehtelun tai vastahakoisuuden voi joskus aistia vain jos näkee puhujan kasvot. *Aamuviiiden postauksessa* halusimme näyttää muotibloggari Moukolan haastattelukuvaa, kun hän kertoi, kuinka pahalta tuntuu lukea ilkeitä kommentteja, joita hänen bloginsa lukijat hänelle lähettävät. Hän on välillä itkenyt niiden takia.

2.2 ”Mä tallennan historiaa!”

Aamuviiiden postauksessa lähtökohtamme oli tallentaa historiaa. Sosiaalinen media ja bloggaaminen ovat uusia ilmiöitä ja halusimme kertoa oman versiomme tästä mieltämme askarruttaneesta ihmisten tarpeesta kirjoittaa julkista päiväkirjaa.

Emme halunneet kuvauksissa ohjailta liikaa päähenkilöitä. Silti teimme niin. Istutimme heidät tietokoneen ääreen ja pyysimme näytttelemään bloggaamista. Pyysimme merimiestä viemään meidät verkoille, vaikka elokuussa verkot vain likaantuvat merivedessä lilluvasta lietteestä eikä niitä olisi koskaan siellä oikeasti siihen aikaan uitettu. Pyysimme muotibloggariamme Moukolaa näytttelemään asukuvan ottamista, vaikka ulkona oli tammikuussa jäätävän kylmää ja tyttöraukan hampaat kalisivat. Puutuimme todellisuuteen. Silti kutsumme valmista elokuvaamme dokumenttielokuvaksi. Se on osa dokumenttielokuvan luonnetta.

Mikä dokumenttielokuvassamme sitten on totta? Totta on se, että päähenkilömme ovat aitoja ja he ihan oikeasti bloggaavat. *Aamuviiiden postaus* rakentuu pääasiassa haastattelujen varaan, ja jokainen sana on elokuvassamme esiintyvien ihmisten omasta suusta pakottamatta tullut. Suurin osa elokuvassa näkyvistä tilanteista on niin aitoja, kuin ne saattavat olla kameran ollessa läsnä. Sen sijaan luomamme dramaturgia ja leikkaukset muut-

tavat totuuden rakennetta enemmän viihteellisemmäksi. Tavoittemme kuitenkin on, että katsoja viihtyy katsellessaan *Aamuviiiden postausta*.

Mielenkiintoista on myös se, että vaikka merimiesbloggarimme Sjöholm kertoi kuvauksissa useaan otteeseen ja painokkaasti tallentavansa historiaa, väritti hän kuitenkin sen kummemmin asiaa miettimättä omiakin bloginsa postauksia tarinoilla ja suoranaisilla valheilla omasta elämästään. Nykyaikana totuudella on aivan uudenlainen merkitys. Myös blogit ovat tuotettua viihdettä siinä missä dokumenttielokuvatkin.

3 OHJAUS

Minua on aina kiehtonut ohjaajan rooli elokuva-alalla. Mielikuvissani ohjaaja on edustanut minulle diktaattoria, joka vetelee langoista ja päättää kaikesta yksin. Ohjaajan työ on tehdä kaikkea ja vastata viime kädessä kaikesta. Toisaalta mielikuvissani ohjaajan työ on myös ollut olla tekemättä itse yhtään mitään. Ohjaaja saa silti kaiken kunnian onnistuneesta elokuvasta, mutta myös syyt niskoilleen, jos elokuva epäonnistuu. Ohjaajan rooli on ollut merkillinen ja kiehtova.

3.1 Ohjaajan rooli eri tuotantovaiheissa

Elokuvan ohjaaja on lopullisessa vastuussa kaikista elokuvan luovista puolista (Laitinen, Raike & Viikari, 1999b, hakupäivä 31.1.2011). Elokuva on taidetta ja ohjaaja on taiteilija. Käytännössä ohjaaja purkaa käsikirjoituksen, miettii kuvauspaikat ja hyväksyy näyttelijät.

Yleensä ohjaajan toisena kätenä toimiva **apulaisohjaaja** auttaa ohjaajaa käytännön järjestyksessä. Hän voi toimia kuvaussihteerinä, vastata aikataulutuksesta ja esimerkiksi palkata avustajia ohjaajan luvalla. (Laitinen, Raike & Viikari, 1999a, hakupäivä 31.1.2011.) Apulaisohjaajan työtehtävät eivät ole taiteellisesti ratkaisevia, toisin kuin ohjaajan työtehtävät ovat. Koska kävimme paljon pitkiä keskusteluja nimenomaan taiteellisella tasolla Hernetkosken kanssa *Aamuviiiden postausta* tehdessämme, tulimme siihen tulokseen, että lopputeksteissä tulee hänenkin nimensä esiintymään ohjaajan kohdalla.

Elokuvan ohjausprosessia voisi verrata vaikkapa arkkitehdin työhön. Arkkitehti suunnittelee ja piirtää rakennuksen, jonka rakennusprosessia hän myös valvoo perustuksista aina joissakin tapauksissa jopa sisustukseen asti. Dokumenttielokuvan kuvaaja ja leikkaaja ovat vain työmiehiä ohjaajan prosessissa, niin kuin rakennusmies ja maalari ovat työmiehiä arkkitehdin rakennusprojektissa.

3.1.1 Esituotanto

Dokumenttielokuvantekoa kuvataan usein kumuloituvaksi prosessiksi, jossa edetään ideasta käsikirjoituksen kautta aina kuvaus- ja leikkausvaiheeseen. Elokvatuotannot käynnistyvätkin usein ideasta tai tarpeesta tehdä elokuva. (Aaltonen 2006, 108-109.) Idea kirjoitetaan paperille **synopsiksen** muotoon (liite 1), jonka tarkoituksena on tiivistää elokuvan perusajatus muutamaan lauseeseen (Laitinen, Raike & Viikari, 1999c, haku-päivä 16.3.2011). Synopsis voi muuttua matkan varrella. Tästä on esimerkkinä liitteen 1 *Aamuviiiden postauksen* alkuperäinen ja muuttunut synopsis.

Alkusysäyksen jälkeen tehdään paljon ennakkotutkimusta ja tutustutaan aiheeseen tarkemmin. Ohjaaja on vahvasti läsnä elokuvanteon jokaisessa vaiheessa. Dokumenttielokuvalla on tyypillistä, että ohjaaja tekee monia vaiheita, jopa koko dokumenttielokuvan, yksin. (Aaltonen 2006, 99.)

Ideointia, synopsisen kirjoittamista, käsikirjoittamista ja tuotannollista ja taiteellista valmistelua kutsutaan **esituotannoksi** (sama, 109). *Aamuviiiden postauksessa* annoimme esituotantovaiheelle hyvin aikaa. Tutustuimme satoihin blogeihin ja aloimme jopa itse kirjoittaa blogia dokumentinteosta, jotta pääsisimme mahdollisimman hyvin sisälle blogikulttuuriin ja oppisimme ymmärtämään bloggaajien tarkoituksperiä (katso kuva 1). Blogi toimi myös osana elokuvamme markkinointia.

Blogidokumentti

Blogi seuraa blogeista kertovan dokumentin valmistumista.

Ota yhteyttä, anna palautetta!
[blogidokumentti\(at\)gmail.com](mailto:blogidokumentti(at)gmail.com)

KÄVI JÄLASKURI
10 946

OSALLISTUJAT
Elisa
Anski
Minski

YHTEISTYÖSSÄ

BLOGIARKISTO

LUKIJAT

 Luo
Google-käyttäjäraati
Lukijat (8)

Oletko jo jäsen? [Kirjaudu sisään](#)

SUNNUNTAI 18. HUHTIKUUTA 2010

Kohtaaminen käsiksen kanssa

Viikkoni alkaa netissä yleensä sillä, että paneudun heti herättyäni koulumme alkavan viikon lounasruokalistaan. Joku voisi sanoa, että se antaa pohjan päivieni kululle ja elämäni suunnalle. Nyt tarvitaan kuitenkin luovia ratkaisuja...

En olisi uskonut, että niinkin konkreettinen asia kuin ihmisen itsekkyys ja himo voivat vaikuttaa konkreettisiin arkitoiimiini näin voimakkaasti. Ravintolamme nimittäin ilmoittaa nettisivullaan, että (lakkojen ja työnsesaisauksien takia) "tavaramuutoksissamme voi ilmetä puutteita ja myöhästymisiä. Nämä saattavat aiheuttaa suuriakin muutoksia ravintolamme ruokalistaan. Lista ei samasta syystä ehkä myöskään ole ajan tasalla ravintolan nettisivuilla."

Listaa ei ole siis päivitetty ja aloitan varmalla nakilla: Nalleruispuuro sekä maito. Lähdän koululle jo hyvissä ajoin hoitamaan ensin käytännön roudausta ja päivittämään sitten mieltäni käsikirjoituksen suhteen. Toivottavasti pystyn normaaliin työpäivään.

Maalis-huhtikuussa olemme eniten pohtineet juuri käsikirjoitusta: ristiriitoja, yhtymäkohtia, kasvamista ja henkilöiden tavoitteita. Konkreettisesti olemme listanneet mm. mahdollisia kuvauspaikkoja ja -aikoja. Pari viikkoa sitten lopulta kävikin odotetusta: järjestelmävastaava päässäni kehotti minua ostamaan nelivärisiä post-it lappuja.

Samana iltana käsiksen sai jo tällaisen muodon:

Seinä helpottaa meidän toimintaa myös leikkausta ja animaatioita suunniteltaessa. Minusta se näyttää tänään jo oikein pätevältä.

Laajempi tavoitteeni tällä hetkellä on pureutua päähenkilöihimme ja urkkia lisätietoja. Haluan tietää heidän ajatuksiaan ja keskustella maailman asioita halki, jotta käsikirjoituksessakin voitaisiin päästä vielä eteenpäin.

Miten tekstien julkaisun voi ajastaa, te asiantuntijat?

aamuyö-terkuin,
Elisa

LÄHETTÄNYT ELISA KLO 23.01

0 KOMMENTTIA:

[Lähetä kommentti](#)

KUVA 1. Tutustuimme blogikulttuuriin kirjoittamalla omaa blogia.

Haastattelimme lisäksi oululaista elämäntapabloggaajaa Saga Skiftesvikiä ja kyselimme häneltä laajasti bloggaamiseen liittyviä asioita. Mainittakoon, että ohjaajaparilleni Hernekoskelle blogit olivat suhteellisen tuntemattomia valitessamme dokumenttielokuvaamme aihetta, joten senkin takia oli tärkeää tutustua aiheeseen huolellisesti. Samalla etsimme dokumenttielokuvaamme sopivia päähenkilöitä.

Käsikirjoitus luotiin *Aamuviiiden postaukseen* ennakko-olettamusten perusteella. Kaikki dokumenttielokuvantekijät eivät tee elokuvalleen käsikirjoitusta ollenkaan (Aaltonen 2006, 126), mutta me päädyimme sen tekemään. Käsikirjoitus oli kuitenkin vain suuntaa antava. Siinä oli lueteltu erilaisia mahdollisia kohtauksia ja niiden teemoja (liite 2). Käsikirjoitus oli turvana kuvausmatkoillamme ja silmäilimme sitä iltaisin kuvauspäivien jälkeen, mutta millään lailla sitova se ei ollut. Lisäksi käsikirjoitus oli luotu pelkkien olettamusten perusteella ja osa kohtauksista jäi toteuttamatta kokonaan. Aaltonen (2006, 134-135) mukaankin käsikirjoitus on enemmänkin toimintasuunnitelma, kuin kahle tai tulevan elokuvan kirjallinen malli.

Käsikirjoituksen pohjalta loimme myös kuvallista (liite 3). Sen tarkoituksena oli tukea minua kuvaajana ja auttaa hahmottamaan elokuvan kohtauksia kuvakerronnallisesti. Kuvallista oli kuvauksissa enemmän käytössä kuin käsikirjoitus. Kuvallistaakaan ei ollut kuitenkaan sitova, vaan dokumenttielokuvalle tyypilliseen tapaan annoimme tapahtumien ja olosuhteiden ohjailta meitä, ei toisin päin. Samantyylistä metodia on käyttänyt esimerkiksi Visa Koiso-Kanttila dokumenttielokuvassaan *Isältä pojalle*, jossa hän itse toimi ohjaajana, mutta myös yhtenä päähenkilöistä. Kuva- ja kohtauslistoilla Koiso-Kanttila halusi varmistaa elokuvan tyylin ja antaa ohjeita kuvaajalle. (Aaltonen 2006, 139.)

3.1.2 Tuotanto

Tuotantovaihe tarkoittaa käytännössä kuvauksia. Kuvauksissa käsikirjoitus laitetaan syrjään ja se pyritään jopa aktiivisesti unohtamaan. Aaltonen kyseenalaistaakin ohjaaminen-termin käyttämisen dokumenttielokuvan kuvausvaiheessa. Fiktiiviseen elokuvaan verrattuna dokumenttielokuvan ohjausprosessi on paljon monisyisempi ja ohjaajan rooli voi

muistuttaa jopa ystävyyttä ja mukana elämistä enemmän kuin käsikirjoituksessa pysymistä ja päähenkilöiden ohjailemista. Kuvausvaihe on tärkeä: se ei ole käsikirjoituksen kuvittamista tai suunnitelmien toteuttamista, vaan pikemminkin todellisen maailman kohtaamista. (Aaltonen 2006, 136–143.)

Kuvaava ohjaaja joutuu dokumenttielokuvan teossa hankalaan kaksoisrooliin. Visa Koiso-Kanttila ohjasi ja kuvasi elokuvansa *Karkotetut* itse. Kuvausryhmän pienenä oli hyödyllistä ja pitkäkestoisen seurantadokumentin teko oli mahdollista. Koiso-Kanttila joutui kuitenkin keskittymään välillä enemmän kuvaamiseen ja laiminlyömään ohjaajan rooliin kuuluvaa sosiaalista puolta. (Sama, 139.) *Aamuviiiden postauksessa* kahden ohjaajan läsnäolo kuvauksissa oli toimiva ratkaisu. Käytännössä minä vaihdoin ohjaajan rooliin kuvaajan rooliin ja Hernetkoski otti enemmän vastuuta kuvaustilanteissa ohjaajana. Silti myös minä tein ohjauksellisia ratkaisuja muun muassa siinä, milloin ja miten kuvasin ja milloin materiaalia oli tarpeeksi ja kameran pystyi sulkemaan. Ilman Hernetkosken ohjaajan roolia kuvaustilanteissa en olisi itse pystynyt toimimaan kuvaajana tai ainakin lopputulos olisi ollut kovin erilainen.

3.1.3 Jälkituotanto

Jälkituotanto ja jälkityöt tarkoittavat leikkausta ja äänen jälkitöitä. Jälkityövaihe on keskeinen dokumenttielokuvan teossa. Silloin luodaan elokuvan dramaturgia ja pyritään saamaan todellisesta maailmasta saatu aineisto sellaiseen muotoon, että katsoja hahmottaa ja ymmärtää sen ja kokee sen elämyksellisenä. Katsojiin pyritään vaikuttamaan: synnyttämään tunteita ja välittämään tietoa. (Aaltonen 2006, 144.)

Aamuviiiden postauksessa loimme jälkityövaiheessa myös uuden käsikirjoituksen post it -lapuilla seinälle. Kokosimme jokaisen päähenkilön kaikki kohtaukset erivärisillä lapuilla esille ja käytimme neljättä väriä kuvaamaan mahdollisia kohtausten teemoja. Ilman seinälle koottua muunneltavaa leikkauskäsikirjoitusta olisi noin kolmenkymmenenviiden tunnin materiaalimme ollut hankalasti hallittavissa.

Jotkut ohjaajat leikkaavat elokuvansa itse, toiset käyttävät apunaan ammattileikkaajaa. Osa ohjaajista kokee, että ulkopuolinen ihminen ei pysty ymmärtämään ohjaajan sisäisiä kuvia ja tarinaa, eikä näin ollen pysty leikkaamaan dokumenttia niin kuin ohjaaja sen haluaa leikattavan. Toiset ohjaajat taas kokevat hyötyvänsä ulkopuolisen leikkaajan näkemyksestä. Ulkopuolinen pystyy paremmin ajattelemaan elokuvaa katsojan kannalta. Ulkopuolinen leikkaaja voi myös nopeuttaa elokuvan valmistumista. Ohjaaja on usein itse niin syvällä elokuvassaan, että hän tarvitsee etäisyyttä nähdäkseen elokuvan todellisen tarinan katsojan silmin. (Aaltonen 2006, 145–146.)

Aamuvuuden postauksen leikkausvaihe oli raskas ja aikaa vievä. Emme jakaneet rooleja tarpeeksi selvästi ja materiaalin litterointi, läpikäynti ja niin sanottu raakaleikkaus etenivät alussa hitaasti. Lopulta jaoimme materiaalit niin, että Hernetkoski työskenteli enemmän Moukolan ja Simolan materiaalien parissa ja minä keskityin Sjöholmiin. Näin työskentelytahtimme nopeutui, joskin keskustelut veivät vielä paljon aikaa ja lopulliset päätökset tehtiin aina niiden pohjalta.

Lopulta Hernetkoski lähti puoleksi vuodeksi opiskelemaan Espanjaan, ja leikkausprosessi lähti etenemään vielä nopeammalla tahdilla minun ja leikkausassistenttina toimineen Kinnusen toimesta. Hernetkoski leikkasi ohjeidemme mukaisesti kohtauksia Espanjassa ja lähetti leikkaustiedostoja sähköpostilla meille Suomeen. Me puolestamme lähetimme puolivalmiita kohtauksia Hernetkoskelle ja hän kommentoi niitä sähköpostitse ja Skype-puheluiden välityksellä. Kahden ohjaajan konkreettinen läsnäolo näytti hidastavan kohdallamme leikkausprosessia, mutta toisaalta Hernetkosken poissaolo lopueditoinnissa oli harmillista, sillä hän ei voinut vaikuttaa elokuvan lopulliseen leikkaukseen niin paljon kuin olisi halunnut (Hernetkoski 16.3.2011, haastattelu).

Äänitöille meillä ei jäänyt niin paljon aikaa kuin olisimme tarvinneet. Lisäsimme leikkaukseen intuitiivisesti musiikkia, joka korosti kohtausten tunnelmaa ja tuki ja rytmitti kohtauksia ja erityisesti päähenkilöstä toiseen siirtymistä. Pyrimme musiikilla ohjailemaan katsojan mielialoja ja kiinnittämään katsojan huomion haluamiimme asioihin. Musiikki ei saanut viedä kuvakerronnalta voimaa, vaan sen piti tukea sitä.

3.2 Hyvä dokumenttielokuvaohjaaja

Hyvä dokumenttielokuvaohjaaja on käsitteenä mielenkiintoinen. Koska dokumenttielokuvat ovat taidetta, on taiteilijan hyvyttä vaikea arvioida. Teknistä osaamista on hyvä olla, mutta koska ohjaajalta vaaditaan myös tietynlaista näkemystä, tarvetta ja taitoa kertoa tarina ja taiteellista silmää, on dokumenttiohjaajan hyvyys tai huonous enemmän katsojan silmässä kuin asteikolla mitattava ominaisuus. Dokumenttielokuvien katsojaluvut ja kriitikoiden kommentit toiminevat hyvänä mittarina tässä asiassa.

Alan Rosenthal luettelee hyvän dokumenttielokuvaohjaajan ominaisuuksia. Teknisen tietämyksen ja nopean päätöksentekokyvyn lisäksi hyvällä ohjaajalla täytyy olla pettämättömän taiteellinen näkemys ja kuvallinen silmä. Hyvä yleissivistys, älykkyys, kärsivällisyys, halu tehdä kovasti töitä ja ihmissuhdetaidot sekä kokemus ja koulutus nostavat ohjaajan vaatimukset Alan Rosenthalin mukaan lähes jumalalliselle tasolle. (Rosenthal 2002, 168.) Ohjaajan on tunnettava yleisesti ottaen elokuvan lainalaisuudet ja osattava käyttää niitä hyödykseen.

Omasta mielestäni erityisesti dokumenttielokuvaohjaajan olisi hyvä olla monilahjakas ja ihmisten kanssa toimeentuleva kaikkien kaveri. Fiktiivisten elokuvien hirviömäiset ja sekopäiset diktaattoriohjaajat eivät pääsisi edes dokumenttielokuvan päähenkilön kotitalon kynnyksen yli. Dokumenttiohjaajan on luotava erityinen suhde kuvattavaan ihmiseen. Henkilön on luotettava ohjaajaan, vaikka kamera on läsnä. Usein ihmiset pelkäävät ja jännittävät kameraa. Se on kuin suuri musta mörkö huoneessa, jossa silti pitäisi käyttäytyä aivan normaalisti – onhan tarkoituksena kuvata edes jollain tasolla todellista elämää. Lisäksi ihmiset ovat nykypäivänä tietoisia median vallasta ja taipumuksesta vääristellä asioita ja ovat sen takia varuillaan. Dokumenttielokuva vääristelee kuvattavan todellisuutta joka tapauksessa, se kuuluu sen luonteeseen, mutta ohjaajan tehtävä on vakuuttaa kuvattava siitä, että hänestä ei olla tekemässä naurunalaista. Kokemukseni mukaan ongelmia on tullut myös aina silloin, jos ohjaaja ei ole luottanut tarpeeksi muihin työryhmän jäseniin ja heidän ammattitaitoonsa. Vaikka ohjaajan tehtävä on olla lopullisessa vastuussa kaikesta, on hänen myös osattava antaa tilaa elokuvansa työryhmälle.

Dokumenttielokuvaohjaaja John Webster kiinnittää huomiota myös ohjaajan sosiaalisiin taitoihin Soheila Mikkosen Oulun seudun ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön tutkielmaa varten tehdyssä haastattelussa. Websterin mukaan 90 prosenttia ohjaajan työstä on sosiaalista ja vain kymmenen prosenttia taiteellista ja luovaa. Hänen mielestään on tärkeää, että elokuvan kohde ja elokuvantekijät kokevat tekevänsä samaa elokuvaa. Ohjaajan tehtävä on luoda tilanteesta kuvattavien kannalta turvallinen. (Mikkonen 2006, 29.)

Aamuviiiden postausta tehdessäni koin hyötyväni siitä, että minulla oli ohjaajaparini Hernetkoski. Aikataulumme oli tiukka ja meidän piti saavuttaa päähenkilöidemme luottamus lyhyessä ajassa. Samalla meidän piti myös tutustua kuvauspaikkoihimme, miettiä kuvakulmat ja muuttaa ennako-oletusten pohjalta tehtyä käsikirjoitusta enemmän totuudenmukaiseksi. Ratkaisuna toimi hyvin se, että minä keskityin enemmän kuvalliseen puoleen ja Hernetkoski tutustui päähenkilöihin ja loi heidän kanssaan luottamussuhteen. Päätimme, että on hyvä että päähenkilöt kommunikoivat pääasiassa vain yhden ihmisen kanssa ja tästä syystä Hernetkoski hoiti alun jälkeen kaikki sähköpostikeskustelutkin heidän kanssaan.

Antti Leimi haastatteli Oulun seudun ammattikorkeakoulussa tekemäänsä opinnäytetyön tutkielmaa varten dokumenttielokuvaohjaaja Mika Ronkaista ja kysyi häneltä, mihin Ronkainen vetäisi rajan siinä, mitä ei tekisi dokumenttielokuvassa. Ronkainen vastasi, että ihmisiä pitää pystyä katsomaan silmiin, vaikka he ovat juuri nähneetkin heistä kertovan dokumenttielokuvan. (Leimi 2009, 25.) Tässä valossa hyvän dokumenttiohjaajan täytyy myös osata olla käyttämättä kaikkea hänelle suotua valtaa. Vaikka saisikin tuottaa dokumentin päähenkilöstä esimerkiksi vain huonot puolet esille, pyrkii hyvä dokumenttielokuvaohjaaja enemmän totuuteen kuin koviin myyntilukuihin ja suuriin paljastuksiin. Hyvä dokumenttielokuvaohjaaja pysyy saavuttamansa luottamuksen arvoisena ja tekee moraalisesti oikeita ratkaisuja.

Dokumenttielokuvaohjaajat voivat olla luonteeltaan tai taidoiltaan hyvinkin erilaisia keskenään. Samasta aiheesta tehdyt elokuvat voivat olla eri ohjaajien käsissä loppujen lopuksi täysin erilaisia. Vaikka ideaali olisikin, että ohjaaja on sosiaalisesti lahjakas ja

teknisesti taitava, voi myös hiukan ujompi tai rujompi ohjaaja saada aikaan hyvän ja mielenkiintoisen dokumenttielokuvan. Ohjaajan persoonallisuus, näkemys, sukupuoli, ikä ja erityisesti elämäkokemus voivat kuulua läpi dokumenttielokuvasta, eikä näitä ominaisuuksia mielestäni ole mahdollista arvottaa tai asettaa paremmuusjärjestykseen.

Eikö kaksi hyvää ohjaaja olisi näin ollen parempi kuin yksi? Se missä toinen ohjaaja keskittyisi dokumentin tarinan ja draaman kaaren kasassa pysymiseen ja kerronnan sujuvuuteen, keskittyisi toinen enemmän ihmisiin ja haastatteluihin. Tällainen ajattelu ei kuitenkaan ole yleistä dokumenttielokuvien piirissä.

3.3 Dokumenttielokuvan erityispiirteet ohjauksen kannalta

Dokumenttielokuvassa työryhmä on usein pienempi kuin samanpituisissa fiktiivisissä elokuvissa. Dokumenttielokuvan luonne on sellainen, että suuri työryhmä ei mahdu kuvauksiin mukaan. Useissa tapauksissa dokumenttielokuvaa voi olla tekemässä vain yksi ihminen, joka vastaa niin käsikirjoituksesta, kuvauksesta kuin editoinnistakin. (Aaltonen 2006, 100.) Tästä huolimatta Mirva Korpela on päätynyt Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa tekemässä opinnäytetyössään sellaiseen lopputulokseen, että dokumenttielokuvanteossa vuorovaikutuksen johdosta useampien näkökulmien olemassaolo tekoprosessin aikana luo onnistuneempia elokuvia. Käsikirjoittaja-ohjaaja voi helposti sokeutua materiaalilleen ja tarvittavan potentiaalinen irtisaaminen siitä voi olla vaikeaa yksin. (Korpela 2009, 27.)

Dokumenttiohjaajille on tyypillistä tehdä itse dokumenttielokuvansa käsikirjoitus (Aaltonen 2006, 100). Tämä seikka erottanee dokumenttielokuvan fiktiivisestä elokuvasta. Usein fiktiivisen elokuvan tekoprosessi käynnistyy rahoituksen selvittyä tuottajan valvomasta käsikirjoitusprosessista, jonka jälkeen tuottaja etsii valmiille käsikirjoitukselle ohjaajan (Laitinen, Raike & Viikari, 1999d, hakupäivä 31.1.2011).

Erityislaatuista dokumenttielokuvassa on sen arvaamattomuus. Vaikka monilla dokumenttielokuvillakin on käsikirjoitus, on siihen pakko jättää tilaa myös yllätyksille. Vaatii ohjaajalta taitoa pitää tuotanto kasassa, tarina yhtenäisenä, mutta kuitenkin mieli avoimena muutoksille ja yllätyksille.

4 KUN OHJAAJIA ONKIN KAKSI

Kokemukseni mukaan taiteellinen työ on erityislaatuista. Taiteessa ei ole yhtä oikeaa vastausta toisin kuin monilla muilla aloilla. Taiteellinen näkemys on myös usein erittäin henkilökohtaista.

4.1 Dokumenttielokuva on henkilökohtainen taideteos

Aaltosen (2006, 101) mukaan nykyvaiheen dokumenttielokuva on tekijälähtöistä, eivätkä suomalaiset dokumenttielokuvaohjaajat kannata ajatusta tekijyyden jakamisesta. Käytännössä ohjausvastuun jakaminen tarkoittaa myös pakkoa ottaa muiden ajatukset huomioon ja valmiin elokuvan menestyessä myös kunnian jakamista. Taide on usein kuitenkin prosessina henkilökohtainen, sitä tehdään harvemmin kahdestaan.

Onneksi dokumenttielokuvaohjaajat eivät aina ole prosessinsa kanssa yksin. Yhteistyö ryhmän kanssa on tärkeää, mutta siitä huolimatta ohjaaja kokee valmiin dokumentin yhden ihmisen luomaksi henkilökohtaiseksi taideteokseksi (sama, 100). Tästä huolimatta kahden ohjaajan dokumentit eivät ole mahdottomia toteuttaa. Hyviä esimerkkejä ovat vuonna 2001 valmistunut Virpi Suutarin ja Susanna Helken *Joutilaat* sekä Joonas Berghällin ja Mika Hotakaisen vuonna 2010 valmistunut *Miesten vuoro*.

Helke ja Suutari ovat ohjanneet useita dokumentteja yhdessä ja heidän työskentelytapansa lienee ainutlaatuinen. He tuntevat toisensa hyvin ja luonnehtivat parisuhdemaista yhteistyötään kaksipäiseksi hirviöksi, jolla on yhdet aivot (Selkokari 2003, hakupäivä 31.1.2011).

Miesten vuoron episodimaisuus lienee helpottanut kahden ohjaajan työpanoksen jakamista. Voin kuvitella, että Berghäll on sanonut ohjaajaparilleen Hotakaiselle: ”Minä lähen nyt tuonne uimahallin saunaan kuvaamaan niin jos sinä sitten hoidat sen savusaunajutun”. Berghäll ja Hotakainen ovat perustaneet yhdessä tuotantoyhtiön ja oh-

jaavat tuotannosta riippuen yhdessä ja myös erikseen dokumenttielokuvia (International Documentary Association, hakupäivä 13.3.2011).

4.2 Miksi ohjaajia on yleensä vain yksi?

Aaltonen mainitsee tekijän teeman, sisäisen aihepiirin, joka kantaa läpi koko hänen tuotantonsa. Ikään kuin elokuvaohjaajat pyrkisivät kertomaan alitajuisesti samaa tarinaa tai totuutta yhä uudelleen ja uudelleen, vaikka ulkoisesti ei heti siltä näyttäisikään. (Aaltonen 2006, 104.) Tämän taiteellisen prosessin sotkee helposti toinen ihminen omalla erilaisella näkemyksellään. Jos kahden ihmisen ajatusmaailmat eroavat paljon toisistaan, on ohjaustyötä mahdotonta jakaa. Jos sen sijaan kaksi ihmistä ajattelee tulevasta elokuvasta samalla tavalla, voi yhteistyö toimia. Parhaassa tapauksessa molemmat ohjaajat tuovat elokuvaan jotain omasta itsestään, ja lopputulos on parempi kuin jos molemmat olisivat tehneet samasta aiheesta kertovan elokuvan yksin. Näin kävi mielestäni *Aamuviiiden postauksessa*.

Hyvänä esimerkkinä siitä, että ohjaajan työhön sekaantuminen voi aiheuttaa ongelmia, toimii Solar Filmsin *Paha Maa* -elokuvan ohjaajan Aku Louhimiehen ja tuottajan Markus Selinin julkisuuteenkin levinneet riidat elokuvan leikkauksesta. Useimmiten tuottajalla ei ole sanavaltaa elokuvan taiteelliseen puoleen, mutta kyseisessä tapauksessa tuottaja halusi ylittää perinteiset roolit ja osallistua elokuvan leikkaukseen saadakseen siitä kaupallisemman. (Sedergren 2005, hakupäivä 31.1.2011.)

Aaltonen (2006, 112) kertoo myös elokuvaohjaaja Pirjo Honkasalon kohdanneen taiteellista veto-oikeutta havitelleen tuottajan. Honkasalo sai idean *Melancholian kolme huonetta* -dokumenttielokuvaansa amerikkalaiselta tuottajalta, joka halusi tehdä suuren dokumenttielokuvasarjan Raamatun kymmenestä käskystä. Tuottaja ei kuitenkaan suostunut antamaan Honkasalolle eurooppalaiseen tyyliin lopullista päätösvaltaa elokuvasta, niin sanottua final cut -oikeutta. Neuvottelut kariutuivat ja Honkasalo rahoitti elokuvansa toisin keinoin.

4.3 Kahden ohjaajan työskentelymalli

Oulun Kaupunginteatteri on päättänyt palkata toisen johtajan. Kahdesta johtajasta toinen vastaa taiteellisesta puolesta, toinen hallinnosta. Kulttuurilautakunta perustelee päätöstään korkean taiteellisen tason ylläpitämisellä ja kehittämisellä. (Yle Oulu, Teatteri tarvitsee kaksi johtajaa, hakupäivä 13.3.2011.) Johtajat tulevat varmasti tulevaisuudessa väentämään kättä siitä, kummalla on loppujen lopuksi enemmän sananvaltaa ja taiteellinen veto-oikeus. Kahden johtajan palkkaaminen lienee kuitenkin merkki siitä, että johtajalla on paljon töitä, ja että kaksi johtajaa voi päätyä parempaan lopputulokseen kuin jos johtajia olisi vain yksi. Samalla teorialla voi perustella myös sitä, miksi toisinaan dokumenttielokuvakin voi hyötyä kahdesta ohjaajasta.

Myös Elina Saksala esittelee erityisesti televisiotuotannoissa vakiintuneen työskentelymallin. Televisiodokumentilla voi olla kaksi päätekijää, joista toinen vastaa sisällöstä, toinen muodosta. Asiasisältöön keskittyvää kutsutaan toimittajaksi, rakenteeseen ja visuaaliseen ilmaisuun keskittyvää kutsutaan ohjaajaksi. Joskus on mahdollista, että niin toimittaja kuin ohjaajakin ottavat täyden vastuun kaikesta ja taustatutkimustyö, haastattelut ja kuvausmatkat jaetaan molempien kesken. Tällöin molempia kutsutaan toimittajiksi. Saksalan mukaan jälkituotantovaihe voi kahden toimittajan ansiosta jopa puolittua ajallisesti. Laajoissa dokumenttisarjoissa kahden toimittajan työpanos voi olla jopa välttämätöntä. Saksala painottaa, että roolien jakaminen kahden päätekijän kesken on välttämätöntä. Toimittaja ei voi täysin unohtaa televisiodokumentin visuaalista puolta, ja palaverit ohjaajan kanssa vievät paljon aikaa. (Saksala 2008, 49–50.)

Olemme Hernetkosken kanssa yksimielisiä siitä, että kahden ohjaajan työskentelymalli onnistui *Aamuviiiden postauksessa*. Hernetkoski tähdentää kuitenkin, että luonteenpiirteidemme lisäksi myös dokumenttielokuvamme genre vaikutti asiaan (Hernetkoski, 16.3.2011, haastattelu). Jos elokuvamme olisi ollut taiteellisempi, olisi ongelmia tullut vastaan varmasti paljon enemmän. Mietin myös itse samaa asiaa *Aamuviiiden postauksen* ollessa leikkauspöydällä. Jos olisin ollut yksin vastuussa elokuvasta, olisi siitä tullut vielä taiteellisempi.

Hernetkoski oli alusta alkaen kiinnostuneempi lisäämään dokumenttielokuvaamme filosofisia pohdintoja ja hän myös painotti politiikkabloggari Simolan osuuden tärkeyttä:

Itse olen varmasti tuotannon ajan painottanut muita enemmän Otto Simolan osaa. Mielestäni blogeilla on suuri merkitys yritysten, politiikan ja yleensäkin markkinoinnin rintamalla ja halusin saada tämän näkökulman dokumenttiin. Hyvin tärkeää oli, että Minea toi esille tai muistutti minulle moneen otteeseen, että elokuvallisesti Otto Simola jää kuitenkin helposti tylsäksi ja ajankohtaisohjelmamaiseksi. Tuntuu, että kumpikin on joutanut osaltaan Otto Simolan tuonnissa elokuvaan. Ilman Minean mielipidettä, olisin varmasti jämähtänyt liiaksi hyvältä kuulostaviin vuorosanoihin kuin miettinyt mikä meidän tavoitteemme oli: "pirteän kevyt" dokumentti. Otto Simolan tapauksessa vaikuttaa paljon myös se, että henkilökohtaisesti politiikka kiinnostaa minua ehkä enemmän ja jos teemme elokuvaa katsojille, emme itsellemme, niin saamme politiikasta helposti karkottavan elementin. (Hernetkoski 13.3.2011, haastattelu.)

5 KÄYTÄNNÖN TYÖTAPOJA

Työryhmästämme minä olin ainoa, joka oli koskaan aikaisemmin ollut tekemisissä dokumenttielokuvien kanssa. Olin tämän takia luonteva valinta ohjaajaksi. Työryhmämme rakentuessa lopulliseen muotoonsa päätin, että kaikkien mielipiteet ovat kuulemisen arvoisia. Se jäikin ainoaksi yksin tehdyksi päätökseksi *Aamuviiiden postauksessa*. Tämän dokumenttielokuvan teossa saamani käytännön kokemuksen perusteella olen koonnut ohjeet kahden ohjaajan työprosessille.

5.1 Kuinka tulla ymmärretyksi

Parhailla ystävilläkin voi joskus olla ongelmia kommunikaatiossa. Oikeita sanoja voi olla vaikea löytää ja ajatukset karkailevat, kun tehdään taiteellista tuotosta. Ohjaaja tekee päätöksiä oman henkilöhistoriansa ja kokemustensa perusteella. Hän suodattaa informaatiota itsensä kautta ja arvottaa esimerkiksi joitain kohtauksia tai teemoja enemmän kuin toisia. Jos ohjaajia on kaksi, on edessä kaksin verroin kompromisseja.

Jos ohjaajat tuntevat toisensa hyvin, on varsinkin yhteistyön alussa helpompi jakaa ajatuksia elokuvasta. Toisen ihmisen ajatusmaailman ja jopa huumorintajun tunteminen helpottaa kommunikaatiota. Siitä voi kuitenkin olla myös haittaa. Toisen heikkouksien tunteminen ja niihin vaikuttaminen saadakseen oman mielipiteensä läpi voi olla tuhoisaa ja ajaa ohjaajaparin riitoihin. Ohjaajien pitäisi pystyä käyttäytymään toisiaan kohden ammattimaisesti.

Aamuviiiden postausta tehdessämme opimme pikkuhiljaa Hernetkosken kanssa ymmärtämään toistemme ilmaisemia ajatuksia. Alussa kävimme läpi keskusteluja siitä, mitä haluaisimme tehdä ja mitä haluaisimme elokuvassamme näyttää. Jaoin toisillemme ajatuskuvia ja unelmia. Lopputulokseen nämä syvälliset keskustelut tuskin paljon vaikuttivat, mutta ne olivat merkityksellisiä etsiessämme meille sopivaa työ- ja kommunikointitapaa. Tutustuimme toisiimme prosessin aikana ja rohkaistuimme loppua kohden sano-

maan mielipiteemme suoraan.

Omat näkemykset pitäisi osata esittää ymmärrettävästi ja avoimesti. Usein ne jäävät ilmaan leijumaan ja pulpahtavat esiin jossain vaiheessa jalostuneina ja valmiina ajatuksina tai jopa valmiina elokuvan kohtauksina. Tästä syystä ajatuksia tulisi jakaa vapaasti eikä niitä pitäisi pantata tai omia. Ohjaajien tulisi olla avoimia toisilleen ja kunnioittaa toisiaan viisaina dokumenttielokuvantekijöinä ja ammattilaisina. Tässä suhteessa ei mielestäni ole väliä, ovatko ohjaajat hyviä kavereita keskenään tai viettävätkö he vapaa-aikaa yhdessä. Tärkeintä on kunnioitus ja toisen ajatusten arvostaminen.

Dokumenttielokuvanteko on joskus todella rankkaa. Päivät ovat pitkiä, kalusto painavaa ja catering ei aina pelaa niin kuin pitäisi. Tästä syystä koko työryhmän, ja erityisesti taiteellista vastuuta harteillaan kantavien ohjaajien, pitäisi olla ihmisinä sopuisia ja nöyriä. Hyväntuulisuus, huumorintaju ja jopa hyvä fyysinen kunto ovat tärkeitä ominaisuuksia rankoissa olosuhteissa. Myös elokuvantekoon liittyvien erimielisyyksien pitäminen erillään henkilökohtaisista ihmissuhteista työryhmän sisällä voi olla haasteellista. Siitä huolimatta erityisesti ohjaajien pitäisi pystyä pitämään elokuvantekoprosessiin liittyvät kriittiset kommentit erossa henkilösuhteista.

5.2 Ajatukset paperille

Käytännössä ohjaajaparin kommunikaatiota helpottavat viikoittaiset palaverit ja niistä huolella kirjoitetut muistiot. Päätetyt asiat kannattaa kirjata ylös, niillä on tapana unohtua helposti. Päätöksiin ei kuitenkaan pidä suhtautua niin, että ne olisivat lopullisen sitovia. Elokuvantekon luova prosessi vaatii usein aikaa, ja päätökset voivat elää ja muuttua moneen kertaan.

Elokuvaa tehdessään ohjaajat pyörittelevät asioita mielissään vapaa-ajallaan ja jopa unissaan. Uudet ideat ja ajatukset on silloin hyvä purkaa paperille heti kun se on mahdollista. Ohjaajaparille kannattaa lähettää sähköpostia aina kun kokee sen tarpeelliseksi. Sähköposti on muutenkin hyvä tapa kommunikoida, koska keskustelut jäävät kirjalliseen muo-

toon ja niihin on helppo palata myöhemmin. Jos ohjaajapari käyttää pikaviestimiä kommunikaationsa apuvälineenä, kannattaa pikaviestinohjelma asettaa tallentamaan keskustelut tietokoneen muistiin, jotta niihin voi aina myöhemmin palata.

Ajatusten kirjaaminen ymmärrettävästi kirjalliseen muotoon on kahden ohjaajan työkentelyprosessissa mielestäni tärkein käytännön teko. Tällöin molemmat ovat koko ajan tietoisia työprosessin vaiheista ja kehityksestä ja molemmilla on yhtäläinen mahdollisuus vaikuttaa siihen. Myöhemmin ajatuksia voi selittää tarkemmin kasvotusten toiselle ohjaajalle ja niitä voi täydentää ja muokata uusilla ideoilla helposti. Hernetkoski kertoi haastattelussani käyttäneensä sähköposteja myös omien ajatustensa käsittelyyn ja jäsenelyyn. Joskus hänen kirjoittamansa sähköpostit olivat enemmän kirjoitettu hänelle itselleen kuin muille työryhmän jäsenille. (Hernetkoski, 16.3.2011, haastattelu.)

Sähköposteihin liittyy ongelmiakin. Lukija voi tulkita nopeasti kirjoitetun sähköpostin sävyn erilalla, kuin miten kirjoittaja on sen tarkoittanut. Neutraali viesti tulkitaan usein negatiivisesti ja positiivinen viesti neutraalisti. Tunnesävyjen tulkitseminen viesteistä on vaikeaa. Sami Kalliomaa ja Sami Kettunen antavat ohjeita sähköpostin kirjoittajille. Viestit pitäisi kirjoittaa silloin kun siihen on aikaa, ei kiireessä tai tunnekuohun vallassa. Lisäksi viesti tulisi oikolukea ja käyttää hymiöitä, jotta vastaanottaja ei voi tulkita viestin tunnelmaa vahingossa väärin. (Kalliomaa & Kettunen 2010, 97–98.)

Keskustelimme sähköpostiviesteistä aloitellessamme dokumenttielokuvamme esituotantoa ja päädyimme siihen lopputulokseen, että hymiöiden käyttö on epäammattimaista ja turhaa. Kykenimme lukemaan sähköposteja ammattimaisella otteella ilman turhia rivien välistä tehtyjä tulkintoja viestien tunnelmista. Tästä syystä suosittelen ohjaajia keskustelemaan avoimesti siitä, millä tavalla he haluavat kommunikoida elokuvanteon aikana ja luottamaan toisiinsa sen verran, etteivät suutu heti ensimmäisestä asiallisen neutraalista kiireessä kirjoitetusta sähköpostista.

5.3 Ole avoin kompromisseille

Toisen ihmisen ajatuksia voi joskus olla vaikea ymmärtää kirjoitettuna. Ne voivat tuntua jopa huonoilta. Asia pitäisi pystyä ilmaisemaan toiselle ohjaajalle suoraan kasvotusten. Toinen ohjaaja saa silloin tilaisuuden selittää ideaansa tarkemmin. Jos vielä siinä vaiheessa idea ei ole toisen ohjaajan mielestä hyvä, on aika kompromissille.

Kompromissi on kahden ohjaajan työskentelyprosessissa perusmetodi. Kompromissi toimii kuitenkin vain ja ainoastaan silloin, jos molemmilla ohjaajilla on samanlainen näkemys valmiista elokuvasta ja samat päämäärät. Jos ohjaajat sen sijaan vievät molemmat elokuvaa omiin suuntiinsa, ei kompromissi ole lopputuloksen kannalta hyvä ratkaisu. Pahimmassa tapauksessa se tekee elokuvasta sotkuisen ja tasapaksun.

Hernetkoski kertoi haastattelussani, että hänellä oli tietyt teemat, joita hän ajoi läpi dokumentin lopulliseen leikkaukseen. Minä pyrin elokuvassa enemmän dokumentaariseen otteeseen, Hernetkoski keskittyi enemmän siihen, mitä päähenkilöt sanoivat. Kompromissi oli kuitenkin läsnä useissa päätöstilanteissa:

Kumpikin toi oman näkemyksen aina esille. Minusta tuntuu, että pystyimme molemmat sanomaan rehellisesti mitä olimme mieltä. Kuuntelimme toisia ja sen jälkeen mietimme mitä hyvää ja huonoa asioissa on. Sitten saatoimme kukin miettiä sitä yksin pari yötä ja asiat löysivät paikkansa. (Hernetkoski 13.3.2011, haastattelu.)

Palautteen anto ja rehellisyys muodostuivat *Aamuviiiden postauksen* teon kannalta hyviksi taktiikoiksi. Oman tietämisen ja tietämättömyyden tekeminen läpinäkyväksi on viisasta.

5.4 Vastuun jakaminen

Kahden ohjaajan työskentelytavasta kannattaa ottaa kaikki hyöty irti. Vastuuta kannattaa jakaa. *Aamuviiiden postauksessa* jakaantui vastuumme Hernetkosken kanssa luonnollisesti niin, että minä vastasin kuvaajana dokumenttielokuvan visuaalisesta ilmeestä. Hernetkoski oli vastuussa haastatteluista ja vuorovaikutuksesta päähenkilöiden kanssa. Kirjoi-

timme alussa käsikirjoituksen, johon kirjasimme kohtauksia ja niiden tavoitteita. Loimme käsikirjoituksen pohjalta kuvasuunnitelman ja haastattelukysymykset. Toteutimme esituotannon yhdessä, mutta keskityimme omiin vastuualueisiimme kuvauksissa. Jokaisen kuvauspäivän jälkeen pidimme palaverin, jossa kävimme läpi päivän tapahtumat ja teemat, jotka olimme onnistuneet kuvaamaan päivän aikana. Vaikka vastuualueet oli etukäteen jaettu, oli molemmilla oikeus kommentoida toisen tekemää työtä.

Castingin eli roolituksen suoritimme yhdessä. Mahdollisten päähenkilöiden taustatutkimus ja heihin etukäteen tutustuminen oli kohdallamme helppoa, sillä pystyimme tutustumaan heihin heidän blogiensa kautta. Päädyimme hakemaan kolmea mahdollisimman erilaista ihmistä: bloggaavaa aikuista miestä, menestynyttä muotibloggaria ja ajatuksiaan tai poliittista kantaansa julkituovaa blogin pitäjää. Sopivien bloggareiden etsintään kulutimme kymmeniä työtunteja. Lopulta päädyimme Moukolaan, Simolaan ja Sjöholmiin, jotka kaikki suostuivat heti dokumenttielokuvamme päähenkilöiksi. Kuvasimme tammikuussa 2010 Moukolan kotona kolme päivää, jonka jälkeen osallistuimme hänen kanssaan blogiristeilylle. Toukokuussa 2010 kuvasimme Simolaa Oulussa noin viisi päivää ja elokuussa 2010 teimme viimeisen kuvausmatkan Poriin Sjöholmin luokse.

Kuvamateriaalia kertyi kolmesta päähenkilöstämme yhteensä noin kolmenkymmenen viiden tunnin edestä. Kävimme kuvamateriaalin läpi litteroiden sen kirjalliseen muotoon. Lisäksi teimme raakaleikkaukset kaikille eri lokaatioissa kuvatuille materiaaleille ja karsimme heti alussa turhat tai huonosti kuvatut kohdat pois. Jaoimme materiaalit niin, että Hernetkoski kävi läpi Moukolan ja Simolan materiaaleja ja minä keskityin Sjöholmin materiaaleihin. Tämä työtapa toimi hyvin kohdallamme. Pystyimme keskittymään paremmin omaan osuuteemme ja toisaalta pääsimme myös katsomaan toisen jo läpikäymää ja editoimaa materiaalia. Hernetkoski teki paljon töitä myös haastattelujen leikkauksen kanssa. Minä puolestani leikkasin Kinnusen kanssa lopullista elokuvaa ja kohtauksia Hernetkosken raakaleikkausten pohjalta.

5.5 Haasteet

Ohjausvastuun jakaminen ei sovi kaikille. On luonnollista, että vahvan taiteellisen näkemyksen ja mielipiteen omaava ihminen ei halua jakaa vastuuta toisen ihmisen kanssa. Se ei kuitenkaan sulje pois sitä, etteikö sellainenkin ihminen voisi työskennellä työparin kanssa. Kaikki riippuu ihmisten henkilökemioista ja persoonallisuuksista. Taru Kaivola kirjoittaa työpaikan ihmissuhteista, ryhmätyöstä ja johtajuudesta. Hänen mukaansa esimerkiksi paineet voivat saada johtajan todellisuudentajun vääristymään ja hän voi suorastaan taantua ja reagoida oman persoonallisuutensa mukaisesti esimerkiksi kontrolloivasti, narsistisesti tai aggressiivisesti (Kaivola 2003, 67). Elokuvanteko on rankkaa, ja siinä punnitaan jokaisen ohjaajan paineensietokyky ja persoonallisuus moneen kertaan. Tästä syystä ohjaajaparin kannattaisi testata yhteistyötään ennen varsinaisen projektin alkua jollain pienemmällä projektilla. Olisi tärkeää kysyä itseltään jo etukäteen: ”Onko minusta jakamaan vastuuta?”

Oman kokemuksen perusteella kahden ohjaajan työskentely on hitaampaa kuin jos ohjaajia olisi vain yksi. Jokainen idea pitää ensin esitellä ohjaajaparille ja keskustelut vievät paljon aikaa. Teimme *Aamuviiden postausta* yhteensä lähes puolitoista vuotta.

Vuorovaikutuksen toimimattomuus voi johtaa konfliktiin. Jos ohjaajien vastuunjako ei ole selvillä, tiedonkulku on huonoa ja jos on ylipäänsä epäselvää, mitä ollaan tekemässä, kiistoja on varmasti tiedossa. Konflikteja voi ennaltaehkäistä pitämällä tehtävät selkeinä ja huolehtimalla siitä, että molemmilla ohjaajilla on samanlainen käsitys dokumenttielokuvan lopullisesta muodosta. (Kaivola 2003, 73-74.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Nyky-yhteiskunnassa tuntuu olevan tärkeää tietää, kuka on vastuussa mistäkin ja kuka on tehnyt mitään. Opettajat muistuttivat meitä siitä, että työtehtävät tulee jakaa niin, että työprosessimme arviointi on ylipäänsä mahdollista. Kuinka arvioida ohjaustyötä, jos kaksi opiskelijaa on ollut siitä vastuussa?

Dokumenttielokuvantekoa kuvataan usein sanoilla tutkimus, matka, etsiminen ja löytäminen. Ikään kuin ohjaajalla olisi kädessään aarrekartta, joka näyttää aarteenetsijälle välietapit sekä alun, mutta ei sitä mitä etsijä tulee matkan aikana kokemaan ja lopulta karttaan piirretyn ristin alta löytämään. (Aaltonen 2006, 160.) Oman kokemukseni mukaan dokumenttielokuvanteko on yllättävän raskasta ja aikaa vievää, mutta loppujen lopuksi erittäin palkitsevaa työtä. Prosessin aikana olen kehittynyt ihmisenä, oppinut paljon itsestäni ja ympäröivästä maailmasta ja päässyt sukeltamaan myös ohjaajaparini ajatuksiin mielenkiintoisella ja ainutlaatuisella tavalla.

Pyrin tutkielmassani selvittämään, voiko dokumenttielokuvalla olla kaksi ohjaajaa ja mitä kahden ohjaajan työskentelymalli vaatii ohjaajilta. Tutkin dokumenttielokuvaohjaajan työtehtäviä ja niiden soveltumista jaettavaksi. Tutkin myös hyvän dokumenttielokuvaohjaajan luonteenpiirteitä. Tutkimustulokseni tukivat käytännön kokemuksiani. Riippuu täysin elokuvasta, sen genrestä sekä ihmisistä, onko ohjausvastuu jaettavissa vai ei. Jos elokuva ei ole tekijänsä henkilökohtainen taideteos ja jos tekijä on ihmisenä sellainen, että vastuun jakaminen tuntuu luontevalta ja helpolta, on täysin mahdollista jakaa ohjausvastuu kahden henkilön kesken. Vastausta siihen, tuleeko elokuvasta silloin parempi vai huonompi, on sen sijaan mahdotonta löytää.

Työryhmämme lähti alun perin tekemään hyvää dokumenttielokuva. Tarkoituksenamme oli oppia mahdollisimman paljon dokumenttielokuvan teosta, tehdä kovasti töitä ja oppia samalla asioita itsestämme ja toisistamme. Kukaan meistä ei ollut mustasukkainen omista ajatuksistaan tai ideoistaan, vaan ne jaettiin alun alkaen vapaasti ja pelottomasti työryhmän kesken. Mielenpitoja vaihdettiin tarkoituksena löytää niiden joukosta se paras.

Vaati rohkeutta ja luottamista muihin ryhmän jäseniin, jotta uskalsimme esittää oman eriävänkin mielipiteen asioihin. Työprosessin aikana saavutimme sen tasoisen luottamuksen toisiimme, että ajatukset dokumentin olemuksesta ja teemoista olivat vapaasti jaettavissa.

Jokainen otti vastuuta projektin etenemisestä ja sen erinäisistä työvaiheista. Joskus kysimme neuvoa myös projektin ulkopuolisilta henkilöiltä ja mietimme esimerkiksi bloggaamisen syvintä olemusta pitkäksi venyneellä lounaalla kaveriporukassa. Lopullinen vastuu elokuvasta oli kuitenkin minun ja Hernetkosken harteilla.

Kompromissi edustaa minulle periksi antamista ja jostain luopumisesta. *Aamuviiiden postaus* on selkeästi syntynyt kompromisseista. Yhdessä ohjattu lopputulos on täysin erilainen, kuin jos jompikumpi meistä olisi ohjannut dokumenttielokuvan yksin. Sitä, onko yhdessä ohjattu lopputulos parempi vai huonompi, on mahdotonta arvioida. Vaikka jouduin luopumaan kompromissin nimissä joistain ideoistani, sain Hernetkoskelta tilalle uusia ideoita. Lopullisessa leikkauksessa on teemoja, joita en olisi yksin tehdessäni ymmärtänyt sisällyttää mukaan elokuvaan, mutta jotka ovat mielestäni hyviä ja tärkeitä lopputuloksen kannalta. Esimerkkinä tästä ovat Hernetkosken läpi ajamat kommentit äidin vaikutuksesta Moukolaan ja Simolaan. Hernetkoski kertoi haastattelussani, että hänellä on läheinen suhde äitiinsä ja hän halusi ottaa tämän teeman mukaan elokuvaan. Se oli hänen mielestään tärkeää ja mielenkiintoista. (Hernetkoski, 16.3.2011, haastattelu.) Itse en ymmärtänyt kommenttien tärkeyttä kuin vasta leikkauspöydän äärellä. Kommentit äidin vaikutuksesta Moukolan pukeutumiseen ja Oton äidin suhtautuminen julkisuuteen toivat henkilöihin syvyyttä ja lämpöä ja kyseinen teema on muodostunut yhdeksi suosikeistani elokuvassamme. Tämä todistaa minulle sen, että kompromissi ei ole välttämättä tie tylsyyteen, vaan voi joissakin tapauksissa tuottaa jotain arvokasta ja hienoa.

Kahden ohjaajan dokumentissa ei ole aina kyse pelkästään kompromissista. Kyse on parhaan ja toimivimman idean keksimisestä ja valitsemisesta. Jos ideat ovat hyviä, huomaa ohjaajapari niiden potentiaalin ja kannattaa niitä. Jos ohjaajapari hyväksyy ideat, on mahdollista myös, että katsojat hyötyvät tästä ideoiden testaamisesta. Kyse on taidosta myydä omat ideat ja näkemys toiselle.

Yhdessä ohjattu dokumenttielokuva ei välttämättä tunnu ohjaajalle niin läheiseltä tai tärkeältä, kuin jos elokuvan olisi ohjannut yksin. Tätä tukee Elina Saksalan esittelemä toimittajan ja ohjaajan työtapa nimen omaan aiheeltaan kevyempinä ja ajankohtaisjournalistisempina pidettyjen televisiodokumenttien osalta (Saksala 2008, 49). Aaltosen (2006, 101) mukaan Suomessa sen sijaan ei kannateta ajatusta tekijyyden jakamisesta taiteellisten dokumenttielokuvien parissa. Poikkeuksia tietysti on, mutta ne edustavat pientä marginaalista ryhmää dokumenttielokuvantekijöissä.

Tutkielmaa tehdessäni olen uudella tavalla syventynyt dokumenttielokuvan tekoprosessiin. Luin paljon sellaista tietoa, josta olisi ollut hyötyä jo ennen kuin aloimme tehdä *Aamuviiiden postaus*. Kirjoitusprosessini kautta oman ohjaustyöni ja muiden työskentelytapojen tutkiminen on tuonut minulle varmuutta dokumenttielokuvan tekijänä. Siinä suhteessa tutkielmalla on ollut tärkeä rooli oppimisprosessissani.

En usko, että dokumenttielokuva-ala tulee tulevaisuudessa suuresti muuttumaan. Arvelen, että dokumenttielokuvat tulevat jatkossakin olemaan useimmiten yhden ihmisen henkilökohtaisia taideteoksia. Tutkimustuloksiani voi kuitenkin soveltaa muihinkin tilanteisiin ja muilla luovilla aloilla.

Aamuviiiden postaus on minulle suuri ylpeyden aihe. Sen lisäksi, että se on onnistunut dokumenttielokuva, todistaa se minulle ja ehkä myös muille kykyäni työskennellä ryhmässä. Ohjausvastuun jakaminen vaatii ihmiseltä enemmän ihmissuhdetaitoja kuin päätösten teko ylhäisessä yksinäisyydessä. Tulimme Hernetkosken ja Kinnusen kanssa toimeen hämmentävän hyvin koko elokuvantekoprosessimme ajan.

LÄHTEET

Aaltonen, Jouko 2006. Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa. Dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja. A, 0782-1832; 70. Helsinki: Like.

Helke, Susanna 2006. Nanookin jälki. Tyyli ja metodi dokumentaarisen ja fiktiivisen elokuvan rajalla. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja. A, 0782-1832; 65. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Hernetkoski, Elisa, dokumenttielokuvaohjaaja, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Kokemukset ohjaajana Aamuviiden postauksessa 2011. Puhelinhaastattelu 16.3.2011. Tekijän hallussa.

Hernetkoski, Elisa, dokumenttielokuvaohjaaja, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Kokemukset ohjaajana Aamuviiden postauksessa 2011. Sähköpostihaastattelu 13.3.2011. Tekijän hallussa.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

International Documentary Association. Documentary.org. Meet the DocuWeeks Filmmakers: Joonas Berghall & Mika Hotakainen--'Steam of Life (Miesten vuoro)'. Hakupäivä 13.3.2011, <<http://www.documentary.org/magazine/meet-docuweeks-filmmakers-joonas-berghall-mika-hotakainen-steam-life-miesten-vuoro>>.

Kaivola, Taru 2003. Työpaikan ihmissuhteet. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Kalliomaa, Sami & Kettunen, Sami 2010. Luottamus esimiestyössä. Helsinki: WSOY-pro.

Korpela, Mirva 2009. Tuotantoroolien merkitys ja vuorovaikutus dokumenttielokuvassa. Askeleeni-dokumenttielokuvan toteutus yhden hengen työryhmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Viestinnän koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Laitinen, Karri & Raike, Antti & Viikari, Timo. 1999a. Elokuvantaju, Apulaishjaaja. Hakupäivä 31.1.2011, <<http://www.taik.fi/elokuvantaju/oppimateriaali/tuotanto/apulaishjaaja.jsp>>.

Laitinen, Karri & Raike, Antti & Viikari, Timo. 1999b. Elokuvantaju, Ohjaaja. Hakupäivä 31.1.2011, <<http://www.taik.fi/elokuvantaju/oppimateriaali/tuotanto/ohjaaja.jsp>>.

Laitinen, Karri & Raike, Antti & Viikari, Timo. 1999c. Elokuvantaju, Synopsis. Hakupäivä 16.3.2011, <<http://www.taik.fi/elokuvantaju/oppimateriaali/kasikirjoitus/synopsis.jsp>>.

Laitinen, Karri, Raike, Antti & Viikari, Timo. 1999d. Elokuvantaju, Tuottaja. Hakupäivä 16.3.2011, <<http://www.taik.fi/elokuvantaju/oppimateriaali/tuotanto/tuottaja.jsp>>.

Leimi, Antti 2009. Järjestelisittekö todellisuuteni. Dokumenttileikkauksen rajat ja miten niitä rikotaan. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Viestinnän koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Mikkonen, Soheila 2006. Kärpäsenä katossa vai käskytäjänä kentällä? Ohjaajan rooli dokumenttielokuvassa. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Viestinnän koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Rosenthal, Alan 2002. Writing, Directing and Producing Documentary Films and Videos. 3. painos. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Saksala, Elina 2008. Asiaa ruudussa. Tv-dokumentin anatomia. Helsinki: Like.

Sedergren, Jari 2005. Kansallinen audiovisuaalinen arkisto. Paha maa. Hakupäivä 31.1.2011, <<http://www.kava.fi/esitys/paha-maa/3289>>.

Selkokari, Antti 2003. Tampere Film Festival, Helken ja Suutarin lopullinen läpimurto oli Joutilaat. Hakupäivä 31.1.2011, <http://www.tamperefilmfestival.fi/2003/fin/a_helke.htm>.

Webster, John 1996. Dokumenttielokuvan käsikirjoittamisesta. Hakupäivä 31.1.2011, <http://www.taik.fi/elokuvantaju/oppimateriaali/kasikirjoitus/artikkelit/webster_dokumenttielokuvan.jsp>.

Yle Oulu 2011. Teatteri tarvitsee kaksi johtajaa. Hakupäivä 13.3.2011, <http://yle.fi/alueet/oulu/2011/01/teatteri_tarvitsee_kaksi_johtajaa_2277679.html>.

Aamuviiden postaus

Synopsis

Dokumenttimme käsittelee blogeja ilmiönä monesta eri näkökulmasta. Tutustumme kolmeen erilaiseen bloggariin, jotka esittelevät katsojalle bloginsa maailman. Bloggarit valitaan aihepiirin mukaan niin, että he ovat toistensa vastakohtia. Erottavat tekijät ovat muun muassa maantieteellinen sijainti, ikä, sukupuoli sekä blogin aihe ja tavoitteet. Kuvitus toteutetaan uudentyypisellä ja luovasti yhdistämällä muun muassa animaatiota videokuvaan. Dokumenttielokuvan kesto on 28 minuuttia.

Päivitetty synopsis

Dokumenttimme käsittelee blogeja ilmiönä monesta eri näkökulmasta. Tutustumme kolmeen erilaiseen bloggariin, jotka esittelevät katsojalle bloginsa maailman. Bloggarit valitaan aihepiirin mukaan niin, että he ovat toistensa vastakohtia. Erottavat tekijät ovat muun muassa maantieteellinen sijainti, ikä, sukupuoli sekä blogin aihe ja tavoitteet. Dokumenttielokuvan kesto on 50 minuuttia.

Käsi­kirjoitus 23.3.2010 (ote)
Blogidokumentti – Esa Sjöholm
”äijä­bloggari”

1. KOHTAUS

EXT. ILTA. KESÄMÖKIN SAUNALLA

Teema: henkilöesittely

Tavoite: Päähenkilö ja harrastus tutuksi.

Toiminta: Esa puuhailee kesämökillä, tekee halkoja, järjestelee saunalla, kerää pulloja. Pysähtyy laiturille miettimään kesää ja päättää lähteä vesille soutuveneellä.

1. KOHTAUS

INT. AAMU. KOTONA KEITTIÖSSÄ

Teema: henkilöesittely, arkipäivä

Tavoite: Esan perhe esitellään, Esan suhde vaimoonsa.

Toiminta: Vaimo on kokannut ja kaikki syövät samassa pöydässä aamupalan, jossa käydään läpi tulevan päivän ohjelmaa.

2. KOHTAUS

EXT. PÄIVÄ. KOTIPIHALLA

Teema: perheen merkitys

Tavoite:

Toiminta: Kotitöitä, ruohonleikkuuta, korjausta kunnes veli ajaa kylään armeijapyörällä. Pojat karkaavat hänen mukaansa hallille.

3. KOHTAUS

INT. ILTA. KOTONA OLOHUONE/SALUUNA

Teema: merimiehen työviikko

Tavoite: Minkälainen arki on Esan työviikoilla.

Toiminta: Esa leikkii lasten kanssa. Laulavat karaokea.

Kuvalista 22.1.2010 (ote)
Blogidokumentti - Iina Moukola
”muotibloggari”

Pakolliset kuvat *

JYVÄSKYLÄ

1. Piha
 - *yleiskuva: kerrostalosta ja piha-alueesta
 - *lähikuva: kohti parveketta

2. Parveke
 - yleiskuva: kameran ja jalustan asennusta
 - *kokokuva: linasta eri asennoissa, tilitys alhaalta ylös
 - *kokokuva: puhuu suoraan kameralle perustiedot
 - *lähikuva: kengät, laukku, sormikkaat, paita jne.

3. Tietokonepöytä olohuone
 - yleiskuva: tulee sisälle parvekkeelta
 - *yleiskuva: istuu tietokonepöydän ääreen
 - *puolikuva: istuu tietokonepöydän ääreen
 - *lähikuva: tietokone over the shoulder, digikameran lataus, kädet, pöydän tavaroista
 - *puolikuva: esim. loggautuu blogiinsa/surffaa ebay:ssä
 - yleiskuva: opiskelu/pleikkaripelit

4. Eteinen
 - yleiskuva: tulee kotiin ja riisuu
 - *yleiskuva: pukee ulkovaatteita ja poistuu asunnosta (risteilytavarat)

5. Keittiö
 - eri kokoja: laittaa ruokaa
 - yleiskuva: keittää kahvia
 - lähikuva: istuu hiljaa

6. Vessa
 - *lähikuvia: meikkausta ja hiusten laitto
 - yleiskuva: tuotetestaus säärakarvan ajaminen
 - yleiskuva: treenivaatteiden laitto

7. Makuuhuone
 - *eri kokoja: vaatekaapin sisältö
 - *eri kokoja: sovittaa erilaisia vaatteita peilin edessä

Sähköpostihaastattelun kysymykset ja puhelinhaastattelun teemat.

Elisa Hernetkoski 13.3.2011 (sähköpostihaastattelu) ja 16.3.2011 (puhelinhaastattelu)

Työskennellessänne ohjaaja-työpareina, miten jaoitte työt ja vastuun käytännössä?

Olivatko päätöksenne kompromisseja? Miten ratkaisitte erimielisyydet?

Miten kommunikoitte keskenänne käytännössä? Miten jaoitte ajatukset?

Miksi päädyitte ohjaamaan Aamuviiiden postauksen yhdessä? Onko yhdessä ohjaaminen mielestäsi helpompaa vai vaikeampaa kuin yksin?

Olisitko valmis jakamaan tulevaisuudessa ohjausvastuun jonkun toisen henkilön kanssa vai toimiiko yhteistyö vain keskenänne?

Miten kahden ohjaajan läsnäolo vaikutti konkreettisesti kuvaustilanteisiin ja kuvattaviin ihmisiin?

Miten kahden ohjaajan olemassaolo vaikutti tuotannon etenemiseen käytännössä? Etenikö tuotanto nopeammin tai hitaammin ja käytettiinkö johonkin tuotannon vaiheeseen enemmän tai vähemmän aikaa?

Miten luonnehtisit työpariasi?

Millainen on mielestäsi hyvä dokumenttielokuvaohjaaja?

Mitä opit?

Millaisia neuvoja antaisit ihmisille, jotka haluavat jakaa ohjausvastuun toisen ihmisen kanssa?

Tuleeko mieleen jotain muita teemoja, joista haluaisit jutella tai joita pidät tärkeinä?